

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN TILINPÄÄTÖSKANNANOTTO VARASTOKIRJASTON VUODEN 2014 TOIMINNASTA

1. TULOKSELLISUUS JA TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Varastokirjaston tehtävänä on vastaanottaa tieteellisistä ja yleisistä kirjastoista siirrettävää aineistoa sekä asettaa se käyttöön ja näin vapauttaa tilaa kirjastoissa. Varastokirjaston toimintaan kertomusvuonna vaikuttivat merkittävästi lisätilojen käyttöönotto ja jo aiempina vuosina vastaanotetun käsittelemättömän aineiston käsittely (ns. rästäiprojekti).

Varastokirjaston toiminta vastasi kohtuullisesti sille asetettuja tehtäviä, tavoitteita ja odotuksia.

Tässä tilinpäätöskannanotossa ministeriö kiinnittää huomiota erityisesti niihin tavoitteisiin, jotka opetus- ja kulttuuriministeriö on nähnyt keskeisiksi Varastokirjaston toiminnan kannalta tai joita Varastokirjasto ei ole saavuttanut tai saavutti erityisen hyvin.

Toiminnallinen tehokkuus ja voimavarat

Varastokirjaston valtion vuoden 2014 talousarviorahoitus (nettomenot) oli 1 869 000 euroa. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi vuonna 2014 Varastokirjastolle hankerahoitusta 128 000 euroa aineistojen vastaanottopolitiikan kehittämiseen ja rästien purkamiseen. Toimintamenojen (momentti 29.40.04) siirtomäärärahat kasvoivat eli vuodelle 2015 siirtyi 250 000 euroa, kun vuodelle 2014 siirtyi 78 000 euroa. Siirtomääräraha syntyi Varastokirjaston lisätilojen käyttöönoton viivästymisestä vuonna 2014. Varastokirjasto käyttää vuonna 2015 siirtomäärärahaa aineiston vastaanottopolitiikkansa kehittämiseen ja käsittelyrästien purkamiseen. Varastokirjaston palvelut ovat asiakaskirjastoille maksuttomia.

Varastokirjasto on osa yleisten ja tieteellisten kirjastojen verkostoa. Varastokirjastoon siirretään vanhempaa tai/ja vähemmän käytettyä aineistoa muista kirjastoista. Varastokirjaston vaikuttavuus perustuu kirjastojen tilatarpeiden vähenemiseen ja sitä kautta saataviin säästöihin. Vuonna 2014 aineistoa siirrettiin kirjastoista 6 766 hyllymetriä Varastokirjastoon. Varastokirjasto raportoi, että laskennallinen tilansäästö kirjastoissa on vähintään 1562 neliometriä. Aineistosiirojen lisäksi kirjastot voivat poistaa paikallisesti Varastokirjastossa jo olevaa aineistoa, joten tilasäästö niissä saattaa olla laskennallista pinta-alaa suurempi.

Vuosien 1989-2014 aikana Varastokirjastoon oli siirretty kirjastoista aineistoa kaikkiaan 140 480 hyllymetriä (2013: 133 709 hm). Uuden kartunnan ja vuoden aikana toteutettujen poistojen jälkeen aineistoa on yhteensä 85 753 hyllymetriä (2013: 80 577 hm). Varastokirjastoon sen toiminnan aikana siirretyn aineiston määrä on noin 20 % yliopistokirjastojen painetuista kirja- ja kausijulkaisukokoelmista.

Varastokirjaston toiminnan tehokkuuden kannalta keskeistä on kirjastojen lähettämän aineiston laatu, määrä ja lähetysten ajoitus. Mitä laadukkaammin ja ohjeiden mukaisesti lajiteltua ja lähetettyä Varastokirjastoon saapuva materiaali on, sitä nopeammin se saadaan sisällytettyä kokoelmiin ja asetettua kirjastojen käyttöön. Varastokirjaston yhteistyö muiden kirjastoverkoston toimijoiden kanssa kansallisen kokoelmapolitiikan ja toimivan tietojärjestelmän luomiseksi ja ylläpitämiseksi on tärkeää ja sitä tulee edelleen kehittää.

Tuotokset ja laadunhallinta

Toiminnan tuloksellisuutta seurataan kahdella varsinaisella tulosalueella, joita ovat aineiston vastaanotto, käsittely ja säilyttäminen sekä kaukopalvelu.

Kertomusvuonna Varastokirjaston tuli kiinnittää huomiota kirjastoille annettavaan ohjeistukseen tavoitteena siirtojen tarpeellisuuden harkinta ja karsinta jo lähettäjäkirjastossa.

Vuonna 2014 Varastokirjasto otti aineistoa vastaan jälleen jonkin verran edellisvuotta enemmän (2014: 6 766 hm 2013: 6 459 hm) tilanteessa, jossa korkeakoulujen ja niiden kirjastojen tilansäästötarpeet olivat ajankohtaisia. Eniten aineistoa Varastokirjastoon lähettivät Helsingin yliopiston ja Aalto-yliopiston kirjastot. Varastokirjaston raportoinnin mukaan Varastokirjasto hylkäsi kertomusvuonna 4046 hm (42 %) siirretystä aineistosta, kun koko toiminnan aikana poistoja on ollut keskimäärin 36 % (vuosi 2013: 28 %). Tämä kertonee Varastokirjaston tiukentuneesta linjauksesta kokoelmiin hyväksyttävän aineiston osalta sekä tarpeesta purkaa käsittelyrästejä. Aineistoa otettiin kokoelmiin yhteensä 5521 hm, mikä on selvästi enemmän kuin aikaisempina vuosina. Aineistoa käsiteltiin enemmän kuin sitä vuoden aikana saapui, eli rästäiaineiston määrää onnistuttiin vähentämään.

Varastokirjasto otti vastaan 6766 hm (2013: 6459 hm) uutta aineistoa kirjastoista ja se käsitteli vuoden aikana 9567 hm:ä (2013: 6610 hm). Tästä määrästä rästäiaineistoa karsittiin ja käsiteltiin yhteensä 4807 hm:ä, josta kokoelmiin hyväksyttiin 1783 hm. Varastokirjaston raportoinnin mukaan käsittelyn yksikkökustannukset olivat 152 e/hm laskien edellisvuodesta (2013: 203 e/hm). Tilinpäätöksen mukaan käsittelyä odotti vuoden lopussa edelleen 2 364 hm:ä vuosina 2011-2013 saapunutta aineistoa.

Kaukokopielutilausten määrä nousi 83 038 tilaukseen (2013: 80 871 tilausta) ja vastaavasti kaukopalvelun kustannukset laskivat hieman (2014: 4,52 e/tilaus; 2013: 4,84 e/tilaus). Näin ollen aineiston käytön taloudellisuus ja tuottavuus kasvoivat. Palvelunopeudessa pysyttiin tavoitteessa (alle vuorokausi).

Henkisten voimavarojen hallinta ja kehittäminen

Varastokirjaston henkilötyövuosimäärä oli vuoden 2014 lopussa 23,7 htv:ta sisältäen aineiston käsittelyyn (ns. rästäiprojekti) käytetyn henkilöstön. Kirjastossa työskenteli vuoden aikana 20 vakinaista ja viisi määräaikaista virkamiestä. Henkilöstön keski-ikä laski 47,0 vuoteen (2013: 48,2 vuotta). Valtion henkilöstön keskimääräinen ikä oli 46,3 vuotta.

Varastokirjaston tulee toiminnassaan ja raportoinnissaan tarkoituksenmukaisin tavoin edistää ja ottaa huomioon sukupuolten tasa-arvon edistäminen, yhdenvertaisuus, eriytymiskehityksen purkaminen ja sosio-ekonomisen taustan vaikutusten vähentäminen.

Sairauspoissaolojen määrä nousi edellisvuoden 13,3 pv/htv:sta 15,8 pv/htv:een ylittäen selvästi tavoitetason (<8 pv/htv) ja valtiotyöntekijöiden keskimääräisen tason 8,9 pv/htv. Toimenpiteisiin sairauspoissaolojen määrän vähentämiseksi on ryhdytty, mitä tilanteen huomioon ottaen ministeriö pitää välttämättömänä. Työterveyskustannukset laskivat 587 euroon/htv (2013: 766 euroa/htv). Vastaavat valtion keskimääräiset kustannukset olivat 470,6 euroa/htv.

Vuonna 2014 henkilöstökoulutuksen kustannukset ja koulutukseen käytetty työaika vähenivät. Henkilöstön koulutuspäivien määrä oli vuonna 2014 2,1 pv/htv (2013: 4,4 pv/htv) ja henkilöstökoulutuksen kustannukset vuonna 2014 olivat 508 euroa/htv (2013: 771 euroa/htv). Raportoinnin mukaan koulutustarve oli ollut vähäisempää, koska vuoden aikana ei ollut kirjastojärjestelmään liittyviä uudistuksia. Vastaavat valtion keskimääräiset luvut olivat koulutuspäivien osalta 4,5 pv/htv ja henkilöstökustannukset 1 249,6 euroa/htv. Henkilöstön osaamisen parantamiseen ja ylläpitoon

kohdistuva koulutus on hyvää henkilöstöpolitiikkaa ja edesauttaa viraston laadukasta toimintaa.

Työtyytyväisyyskyselyn tulosten keskiarvo laski 3,39:een edellisvuoden 3,53:sta (asteikko 1-5). Varastokirjasto raportoi, että työtyytyväisyysindeksin lasku liittyy esimiestyön ongelmiin ja uusiin tila- ja työjärjestelyihin aineiston käsittelyssä ja käyttöön asettamisessa. Varastokirjaston työkuuntoon ja työtyytyväisyyden edistämiseen liittyviä toimintoja olivat muun muassa henkilöstön virkistystoiminta. Omaehtoista liikuntaa tuettiin kulttuuri- ja liikuntaseteleillä.

2. TULOKSELLISUUDEN RAPORTOINNIN ASIANMUKAISUUS

Tilinpäätös antaa kokonaiskuvan Varastokirjaston vuoden 2014 toiminnasta. Ministeriö toteaa, että tilinpäätösasiakirjan informaatioarvoa olisi kasvattanut tulosten ja taustalla olevien tekijöiden perusteellisempi analysointi.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV) toteaa opetus- ja kulttuuriministeriötä koskevassa vuoden 2014 tilintarkastuksessa, että Varastokirjaston osalta on esitetty taloudellisuutta ja tuottavuutta kuvaavia tunnuslukuja. VTV ei havainnut opetus- ja kulttuuriministeriön kirjanpitoyksikköön kuuluvien virastojen tietojen luotettavuudessa olennaisia puutteita eikä sillä ollut huomautettavaa Varastokirjaston toimintaan.

3. VARASTOKIRJASTON HAASTEET JA KEHITTÄMISTARPEET

Varastokirjasto toteuttaa osaltaan uutta hallitusohjelmaa. Varastokirjaston toiminnan tulee olla vaikuttavaa, tuottavaa ja taloudellista. Varastokirjaston tulee edelleen huolehtia, että viraston toiminnan tuottavuus ja kustannukset ovat tasapainossa valtion talousarviossa myönnettäviin viraston määrärahoihin nähden.

Toimenpiteistä ja lisäresursseista huolimatta Varastokirjastolla on edelleen käsittelemättömän aineiston rästejä. Varastokirjaston tulee tehostaa toimintaansa yhteistyössä muiden kirjastoalan toimijoiden kanssa, jotta käsittelyrästit saadaan käsiteltyä vuoden 2015 aikana ja uusia ei kerry. Työn tuottavuuden lisäämistä tulee jatkaa edelleen, jotta käsittelyrästejä ei synny tulevaisuudessa.

Varastokirjasto osallistuu kansallisen kokoelmapolitiikan toteuttamiseen ja kehittämiseen. Varastokirjastoon sopimattoman aineiston lähettämisen lopettamiseksi Varastokirjaston tulee kehittää ohjeistusta, neuvontaa ja palvelusopimusjärjestelmäänsä korostaen lähetettävän aineiston ennakkoseulontaa. Varastokirjaston tulee yhdessä muiden kirjastojen kanssa arvioida myös sitä, voisivatko kirjastot hankkia joitakin todennäköisesti erittäin harvoin tarvittavia aineistoja ulkomailta. Varastokirjasto osallistuu kirjastosektoreiden tietojärjestelmien kokonaisarkkitehtuurin kehittämiseen. Varastokirjaston tulee sopimuskaudella 2013-2016 varautua edelleen korkeakouluverkoston rakenteellisiin muutoksiin ja pyrkiä ennakoimaan pidemmällä aikavälillä kasvavia aineistotoimituksia.

Varastokirjaston tulee kiinnittää huomiota tilatehokkuuteen sekä käytettävissä olevien resurssien riittävyyteen ja toiminnan taloudellisuuteen. Varastokirjaston tulee ottaa huomioon valtion toimitilastrategia ja varautua keskus- ja aluehallinnon virastaselvityshankkeen (Virsu) ehdotuksista mahdollisesti aiheutuviin toiminnan muutoksiin.

Erytistä huomiota Varastokirjaston tulee kiinnittää henkilöstön työhyvinvointiin, työssä jaksamiseen ja kouluttautumiseen. Varastokirjaston tulee kohdentaa edelleen toimenpiteitä sairauspoissaolojen vähentämiseksi tavoitteena korkeintaan 8 työpäivää/henkilötyövuosi.

4. MINISTERIÖN TOIMENPITEET TULOKSELLISUUDEN PARANTAMISEKSI

Opetus- ja kulttuuriministeriö varautuu tarvittaviin toimiin uuden hallitusohjelman ja sen toimenpideohjelman toteuttamiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö osoitti vuonna 2014 hankerahoitusta rästien (käsittämätön aineisto) purkamiseen. Vuonna 2015 Varastokirjasto käyttää siirtomäärärahoja aineistojen vastaanottopolitiikan kehittämiseen ja käsittelyrästien purkamiseen.

LIITE 1

Tilinpäätöskannanotto: Tunnuslukujen toteumia 2012-2014

	2012	2013	2014
Tavoite: Varastokirjasto ottaa vastaan kirjastojen siirtotarpeiden edellyttämän määrän aineistoa.			
Vastaanotetun aineiston määrä (hyllymetriä)	7 718	6 459	6 766
Kirjastoista v:sta 1989 alkaen siirretty aineisto yhteensä (hyllymetriä)	127 249	133 709	140 480
Vastaanoton kustannukset Varastokirjastolle (euroa/hyllymetri)	7,4	8,3	7,7
Tilansäästö aineistoa luovuttaneille kirjastoille m2	1 782	1 492	1 562
Tavoite: Vastaanotettu aineisto käsitellään yleensä kuuden kuukauden kuluessa saapumisesta.			
Käsitellyn aineiston määrä(hyllymetriä)	4 691	6 610	9 567
Käsittelyyn kuluva aika (kuukausia)			
- monografiat (kk)	19	18	<6
- kausijulkaisut (kk)	< 6	6	<6
Käsittelyn yksikkökustannukset (euroa/hyllymetri)	261	203	152
Tavoite: Kaukopalvelutilaukset toimitetaan vuorokauden sisällä. Palvelut ovat maksuttomia.			
Tilausten määrä (kpl)	79 448	80 871	83 038
Palvelun nopeus (tuntia)	<24	<24	<24
Asiakastyytyväisyys			
- asiakaskirjastojen määrä	1 887	1 916	2 007
Palvelun kustannukset (euroa/tilaus)	4,77	4,84	4,52
Tavoite: Kirjasto kehittää työyhteisöään tavoitteena henkilöstön hyvä työkyky ja -tyytyväisyys			
Henkilöstö (tehdyt henkilötyövuodet)	19	19	23,7*
Työtyytyväisyysindeksi	3,62	3,53	3,39
Sairauspoissaolot (työpäivää/htv)	12,6	13,3	15,8
Henkilöstökoulutus (työpäivää/htv)	3,2	4,4	2,1
Kokonaistyövoimakustannukset (euroa/htv)	43 198	43 547	43 328

* sisältää rästäiprojektin henkilötyövuodet (3,7 htv)